

K fenoménu „pirátství“

Seznamuji stručně čtenáře s výsledky kriminologického výzkumu fenoménu „pirátství“ na úseku hudby, filmu a počítačových softwarů, jak jej popisuje a hodnotí ve svém článku švýcarský vědecký pracovník. Tato problematika je aktuální ve všech zemích světa včetně našeho státu.

Zmíněnou formu kriminality řadíme do kriminality hospodářské, která podle okolností může být i organizovaným zločinem.

Pořizování nelegálních kopií je v mnohých zemích masovým fenoménem. Z kriminologického hlediska vyvstává otázka, proč jsou ve zřejmém rozporu zákonný zákaz na jedné straně a společenská realita na druhé straně. Pod hesly „To dělá přece každý!“ - „To přece nikomu neškodí!“ - „Ti mne přece nikdy nepřistihnou!“ vypracoval citovaný autor projekt empirického výzkumu a realizoval jej, aby odhalil příčiny tohoto fenoménu a přispěl k vývoji smysluplných preventivních strategií. Výzkumný projekt byl vyznamenán udělením ceny. Výsledky tohoto výzkumu mohou přinést nové impulsy pro cílenou právní a kriminální politiku.

I. Skrytost pirátství a potřeba kriminologického výzkumu

Také „duchovní vlastnictví“ je vlastnictví. Toto vlastnictví představuje právní zájem (objekt), který je hodný ochrany, a je také právně zajištěn skutkovými podstatami autorského práva. Přesto je tento právní zájem masově a plošně přehlížen a poškozován. Ilegální pořizování a rozšiřování kopií nahrávek hudby, filmů a softwarů (tzv. „cyber-pirátství“) není pouhé využívání volného času malou skupinou většinou mladistvých počítačových nadšenců, neboť

se prakticky projevuje ve všech věkových skupinách a sociálních vrstvách. Skryto (utajeno) zůstává veliké množství těchto činností i skupin takto jednajících osob. Proto výzkumník koncipoval dotazník pro 500 mužů a žen ve věku od 14 let, a to jednak podle biografických dat (stáří, pohlaví, povolání, vzdělání, bydliště, příjem apod.), jednak podle druhu a rozsahu využití počítače a internetu z hlediska ilegálního „kopírování“ a rozšiřování chráněných obsahů. Byly kladeny i otázky umožňující rozlišit pořizování přípustných kopií hudebních nahrávek jen pro vlastní potřebu od kopií jiných apod.

II. Zjišťování příčin empirickým prověřením kriminologických teorií

Proč si tolik lidí dovede pořídit protiprávně z internetu novou počítačovou hru, zatímco je nikdy nenapadne uvažovat o krádeži v prodejně? Respondentům byly v této souvislosti kladeny různé otázky, aby byla objasněna jejich motivace.

1. Znalost a význam zákonného zákazu

Uvědomuje si pachatel občanskoprávní povinnost nahradit způsobenou škodu a trestnost svého jednání? A dovede tyto dva aspekty rozlišit?

Hypotézy zněly takto:

- Osoby, které kopírování počítačových her atd. obecně považují za přípustné, kopírují ve velkém rozsahu data z internetu jako osoby, které si zákonný zákaz uvědomují.
- Osoby, které (pouze) vycházejí z povinnosti nahradit škodu takových jednání, pořizují kopie jen v nepatrném rozsahu jako osoby, které vycházejí z přípustnosti jednání, ale při kopírování ve větším rozsahu jako

osoby, které si současně jsou vědomy trestnosti takových jednání.

2. Páchání přes znalost zákonného zákazu - pokusy o vysvětlení

Zřetelně vyšší je podíl osob, které sice vycházejí ze zákonného zákazu, ale z různých důvodů jej nedbají:

Morální nezávaznost zákazové normy

Osoba se necítí povinna zákazovou normu respektovat, protože ji považuje za nelegitimní, jelikož neuznává „duchovní vlastnictví“ za hodné právní ochrany. Otázka a odpověď měla 5 stupňů.

„Neutralizace“ zákonného zákazu

Je totiž také možné, že zákazová norma je sice generelně akceptována, ale jednající osoby se v jednotlivém případě necítí být normou vázány. Osoby pak mají sklon trestná jednání svá i jiných osob ospravedlňovat zvláštními okolnostmi jednotlivého případu, tj. snaží se zákazovou normu „neutralizovat“. Otázka a odpověď byla pětistupňová.

Ekonomické aspekty

Nelegální chování je produktem ekonomických úvah, ačkoliv hrozí odhalení a sankcionování. Je nezbytné odlišit kopírování prováděné ze sportu nebo ze sběratelské vášně od kopírování na výdělek. Hypotézy lze formulovat takto:

- Čím menší jsou příjmy dotazované osoby, tím větší je rozsah ilegálního kopírování.
- Čím dříve dotázaní uvedou, že jejich finanční prostředky

nevystačí k legálnímu získání odpovídajících nosičů, tím větší je rozsah ilegálního kopírování.

- Čím dříve dotázaní uvedou, že získání a držení softwarů a nahraných zábavných médií jim slouží také v jejich osobním prostředí, tím větší je rozsah jejich ilegálního kopírování.

„Nakažlivé působení vědění, nebo nevědění“?

Mnohé osoby se dovídají z médií i z vlastního privátního okolí, že nelegální kopírování nahrávek je masový fenomén, ale jeho odhalování a trestání je nepatrné. Lze tedy hovořit spíše o kriminogenním nakažovém vlivu tohoto vědění.

Hodnocení pravděpodobnosti odhalení činu je rozhodujícím faktorem, kdežto hodnocení výše možné sankce nemá vliv na spáchání činu.

Hypotézy lze tedy formulovat takto:

- Čím dříve osoba vyjde z toho, že také jiné osoby provozují ve velkém rozsahu nelegální kopírování, tím dříve má i sama sklon k takovým jednáním.
- Čím výše osoba ohodnotí pravděpodobnost, že bude orgány činnými v trestním řízení odhalena a nějak sankcionována, tím méně se takových jednání dopustí.
- Čím výše osoba ohodnotí hrozící sankce pro případ odhalení, tím méně podnikne tato jednání.

Efekty naučení a vlivy subkulturní

Autor upozorňuje, že je třeba zjišťovat, zda pachatel se způsob páchaní činu nenaučil od jiné osoby. Tak lze odhalit určitou „kulturu“ nebo „subkulturu“ kopírování s vlastními pravidly a vyjadřovacími prostředky. Hypotéza zní, že osoby ilegálně kopírují tím častěji, čím více jsou ve svém

privátním prostředí v přímém kontaktu s osobami, které také praktikují tuto činnost.

III. Vyhodnocení získaných údajů

Mohou být zjištěny možné souvislosti mezi získanými nezávislými proměnnými (biografické znaky i nastavení) i závislými proměnnými rozsahu ilegálního kopírování a použitím statistických testovacích postupů. To se týká otázky, zda vůbec existuje statisticky signifikantní souvislost, jakož i otázky, jak výrazná je tato souvislost (míra korelace). Přitom musí být současně kontrolovány možné souvislosti nezávislých proměnných mezi sebou (parciální korelace), k čemuž se využívá softwarový balíček SPSS.

IV. Možný užitek: poznatky o účinnosti preventivních strategií

Autor akcentuje možný užitek a význam pro vypracování preventivních strategií, pro provádění dalších vysvětlovacích kampaní v zájmu ochrany „duševního vlastnictví“ i pro prohloubení účinnosti trestního stíhání a trestání.

(Kaspar, J.: Das Phänomen der „Cyber-Piraterie“. Als aktuelle Herausforderung für die kriminologische Forschung. Kriminalistik. Verlag Hüthig Jehle Rehm, Heidelberg 2006, č. 1, 42-45.)

(Prof. JUDr. Miroslav Protivinský, DrSc., Praha)

